

Вищевикладене однозначно свідчить про необхідність вивчення методів МПУ та використання комп'ютерної програми MS Project у навчальному процесі при підготовці державних службовців.

Література:

1. Програма інформатизації Харківської області “Електронна Харківщина” на 2011 – 2013 роки. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua/uk/article/view/id/554>.
2. *Новицкий Н. И.* Сетевое планирование и управление производством : учеб.-практ. пособ. / Н. И. Новицкий. – М. : Новое знание, 2004. – 159 с.
3. *Кудрявцев Е. М.* Microsoft Project. Методы сетевого планирования и управления проектом / Е. М. Кудрявцев. – М. : ДМК Пресс, 2005. – 240 с.
4. Системы сетевого планирования и управления. – Режим доступа : <http://pmart.com.ua/press-centr/news-pmart/2-post2.html>.
5. Microsoft Project 2010: конференция по технологиям для управления проектами. – Режим доступа : http://www.thg.ru/technews/20100323_155400.htm.

Надійшла до редколегії 20.01.2012 р.

УДК 342.34

М. В. БІЛОКОНЬ

ДЕМОКРАТИЧНЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ПОШУК РЕЛЕВАНТНОЇ МОДЕЛІ ДЕМОКРАТІЇ

Розглянуто теоретичні моделі демократії в контексті їх релевантності до умов і факторів демократичного державотворення в Україні. Здійснено класифікацію моделей державного ладу, що запроваджувалися в незалежній Україні, та зроблено висновок про доцільність поєднання моделей “керованої” та “ліберальної” демократії в Україні.

Ключові слова: демократичне державотворення, моделі демократії, керована демократія, ліберальна демократія.

The article probes the theoretical models of democracy in the context of their relevance to the conditions and factors of a democratic state in Ukraine. Done classification models of the system that were introduced in independent Ukraine, and the conclusion on whether the combination of models in our country “managed” and “liberal” democracy.

Key words: democratic state building, model of democracy, controlled democracy, liberal democracy.

Конституція України в першій статті проголосила курс на розбудову демократичної державності. Це означає поступовий перехід державного управління

на демократичні засади та принципи, що відповідають тій чи іншій обраній моделі демократії. Водночас, просте “перенесення” на українське підґрунтя будь-якої “найуспішнішої” демократичної моделі зовсім не обов’язково дасть такий самий позитивний результат, оскільки “процеси демократизації у країнах, що здійснюють перехід до демократії і не мають міцних демократичних традицій та розвиненого громадянського суспільства, – це досить складний і суперечливий процес, якому, однак, немає альтернативи” [3, с. 413].

У контексті безальтернативності демократичної форми правління в сучасному світі природним постає питання релевантності моделі демократії в Україні очікуваним результатам трансформацій пострадянського суспільства. Розкриття та теоретичне осмислення даної проблеми дозволить вирішити важливе науково-прикладне завдання вибору найбільш відповідної та адекватної українським реаліям моделі державотворення, що є особливо актуальним для демократизації державотворчих процесів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що теоретичний розгляд різних парадигм і моделей народовладдя досліджували А. Бентлі, Т. Дай, Р. Даль, Х. Зіглер, А. Лейпхарт, К. Пейтман, А. Пшеворський, Дж. Сарторі, Д. Труман, Ю. Хабермас, Й. Шумпетер та ін. У російській та вітчизняній науці теорії демократії під різним кутом зору розглядаються в дослідженнях Р. Авдєєва, Ю. Бегунова, В. Горбатенка, А. Колодій, А. Лукашова, В. Мартиненка, А. Мельвіля, В. Нікітіна, О. Радченка, С. Рябова, Ф. Рудича та ін.

Однак узагальнення та адаптація світових надбань теорії демократії ще недостатньо представлені в українській науці державного управління, зокрема слід виділити невирішені раніше питання компаративного аналізу особливостей суспільно-владних відносин за різних моделей демократії в контексті їх притаманності або невідповідності притаманним усталеним суспільно-владним відносинам в сучасній Україні. Це обумовлює постановку мети даної статті та розв’язання завдання порівняльного розгляду парадигм і моделей народовладдя в контексті можливості їх застосування в українських умовах.

Існує багато недоліків демократії як форми правління. Може бути визначено модель недемократичної влади більш успішної в економічному, технічному сенсі тощо. Але для кожного окремого індивіда та суспільства в цілому – як сукупності індивідів демократія є оптимумом існування через створення паритету інтересів сторін політичного процесу: влади та народу.

Головною проблемою сучасного теоретичного розуміння народовладдя є відсутність загальновизначеного усвідомлення сутності демократії, оскільки, за твердженням професора Австралійського національного університету Вільяма Мейлі (William Maley), поняття “демократія” часто розуміється невірно і дає нам погано пов’язаний з реальністю ідеалізований образ того, що може гарантувати демократія як організаційна складова суспільства [2, с. 14]. У сер. XX ст. ЮНЕСКО закликала вчених виробити узагальнене визначення поняття “демократія”. Як показує час – це не зроблено і до сьогодні.

Саме тому в теорії й політичній практиці існує значна кількість теорій і моделей демократичного устрою з більшою чи меншою мірою успішності реалізованих в

тих чи інших країнах. У найбільшому узагальненні виокремлюється два “сімейства” демократій – ідентитарні та конкурентні.

Ідентитарні теорії демократії (від лат. *identitas* – тотожність, ідентичність) виходять зі сприйняття народу як певного цілісного утворення з єдиною волею, яка повинна бути виражена без опосередкованих ланок. Основний акцент переноситься на пряму демократію, а принцип представництва обмежується або заперечується взагалі. Суверенітет розуміється як здійснення загальної волі, при цьому сам індивід відчуває свої права на користь спільного. Подібне трактування демократії бере початок з теорії Ж.-Ж. Руссо та знаходить продовження в марксисті і реалізована в “соціалістичній практиці”. Негативними сторонами практичного втілення цієї форми демократії є диктатура більшості, заборона на право мати іншу думку, придушення опозиції, заперечення автономії особистості і розгляд індивіда як частини цілого (класу, нації), зведення свободи особистості до прийняття того, що визначене добрим для всіх [5, с. 125].

На протипагу ідентитарним демократіям пропонуються демократії конкурентні, за яких влада в державі отримується виключно в ході конкурентної політичної боротьби між різними групами населення за чіткими законодавчими процедурами [4, с. 54].

Ліберальна концепція демократії заснована на парадигмі автономії особистості і її первинності щодо народу, на вимозі обмеження зовнішнього тиску на індивідуальну свободу, на ствердженні, що вся політична влада в результаті знаходиться в руках людей. Слабкими сторонами ліберальної моделі є абсолютизація можливості участі всіх громадян в управлінні, в той час, як виправдання майнової поляризації населення робить цю можливість важко здійсненою для нижчого класу суспільства [5, с. 125].

В українських реаліях можна виокремити природній запит народу до прямого впровадження своєї волі, але неоднорідна структура суспільства та історичний досвід радянського минулого не може дозволити народовладдю в Україні стати ідентитарним. З іншого боку, соціум ще не готовий повною мірою сприймати індивідуальне світосприйняття і бачення подальшого шляху трансформації суспільства, як первинного щодо інтересів держави. Деякою мірою штучний розподіл суспільства на групи за певними ознаками (перш за все політичного та історичного характеру) призводить до конкуренції в політичній боротьби. Але закладене в український політичний менталітет тяжіння до ідентитарності не дозволяє повною мірою створити адекватне правове поле політичної конкуренції.

Новітню історію людства можна характеризувати поступовим підвищенням чутливості соціумів до втілення своєї управлінської волі, що призведе до необхідності глибоких наукових досліджень теорії демократії. Тож ХХ ст. характеризувалось виникненням різнопланових теорій народовладдя, серед яких науковцями виділяються такі теорії: мажоритарна, партисипаторної демократії (демократії участі), плюралістична теорія демократії, теорія консенсуальної демократії, теорія елітарної демократії, плебісцитарної демократії, та теорія поліархії [Там же, с. 125].

Саме теорія поліархії сьогодні більшістю науковців вважається найбільш досконалою концепцією народовладдя. Цей термін запропонував для визначення інституціональних рішень у ході виборів відомий американський політолог Роберт Даль. У перекладі з грецької *polis* означає багато чисельний; *archi* – головний, старший; отже, поліархія – це “багато головних” – влада багатьох. Даль зазначав, що “поліархія – є політичний порядок, що відрізняється в самому загальному вигляді двома масштабними характеристиками: громадянські права надані відносно великій кількості дорослих, а самі ці права дозволяють проявляти то: незгоду й шляхом голосування зміщувати найвищі посадові особи в державному управлінні” [4, с. 60–67].

Навіть побіжного огляду зазначених моделей і теорій демократії достатньо, щоб визначити невідповідність вимог кожної з них до українських реалій. Не випадково західні дослідники процесів демократизації відносять Україну до держав із “неповноцінними” або “дефектними” (за визначенням В. Меркеля та А. Круасана [Там же, с. 70]). З огляду на це сучасну історичну ретроспективу розбудови демократії в Україні можна умовно розбити на п’ять етапів, кожному з яких відповідає певний тип народовладдя з притаманними саме йому набором “дефектів демократії”, а саме:

- 1) етап пострадянської демократії;
- 2) етап “керованої” демократія першої каденції Президента Кучми;
- 3) етап “керованої” демократія другої каденції Президента Кучми;
- 4) етап “ренесансної” демократії “помаранчового” періоду;
- 5) етап “декадентської” демократії Президента Януковича.

Перший період “пострадянської” демократії характеризувався початком кардинальної трансформації всього радянського суспільства. Країна обрала новий вектор розвитку в економічній, соціальній, культурній сферах. Під час каденції першого Президента України Леоніда Кравчука суспільство ще не мало можливість усвідомити всі ті трансформаційні процеси, що розпочались в державі.

Після розпаду СРСР у 1991 р. в українському суспільстві панували оптимістичні настрої щодо майбутньої лібералізації держави. На деякий час (1991 – 1993 рр.) комуністична партія була заборонена, трансформаційні процеси, що починались під час перебудови, набрали величезного темпу.

Тоталітаризм та авторитаризм у СРСР де-факто були природними наслідками ідентитарного народовладдя, але нова парадигма розвитку українського суспільства фіксувалась як плюралістична, конкурентна та відкрита модель. Разом з тим вплив ще радянської (тут – фактично ідентитарної) політичної ментальності трансформувало теоретичну модель конкурентної демократію у практичну пристосовану до українських умов форму.

У нашому суспільстві існує дуже суперечлива думка про те, що між тоталітаризмом і демократією необхідний перехідний період з режимом сильної влади і поступовим введенням елементів демократичного управління. Початок управлінської та економічної кризи, і початок первинного перерозподілу капіталів привів до створення умов виникнення такої сильної влади. “Керована” демократія періоду двох каденцій Президента Леоніда Кучми характеризувалась процесами централізації влади, глибокими економічними трансформаціями та накопиченням суспільством потреби в лібералізації політичного життя країни.

Якщо перша каденція Президента Кучми була часом стабілізації ситуації в національній економіці та концентрація влади допомогла цьому процесу, то під час другої каденції економіка була стабілізована, та навіть у 2000 р. ВВП країни вперше отримав зростання. Режим “керованої” демократії почав заважати подальшому розвитку суспільства, що призвело до протестних тенденцій. Очікування українського суспільства рівня лібералізації соціально-політичної системи наприкінці 2004 р. не відповідало реальному стану речей, що призвело, в результаті, до масових акцій протесту. Рух “Україна без Кучми” та “Помаранчева революція” – це були природні прояви неприйняття суспільством меж, в яких його ставили. Це наочно показує те, що недостатній рівень релевантності моделі демократії може привести до відповідної протестної реакції народу, який є джерелом влади [1, ст. 5].

Найнижчий рівень релевантності моделі демократії в Україні склався саме в 2004 р., що і призвело до подальшого процесу зміни влади та початку наступного етапу розбудови демократії в Україні.

Початок каденції Президента Віктора Ющенка можна охарактеризувати процесом лібералізації суспільства, але перманентний конфлікт Президент-Кабмін та прийнята поспіхом недостатньо опрацьована конституційна реформа, призвели до зниження рівня практичної продуктивності системи влади в Україні. Виниклі системні економічні та політичні проблеми призвели до чергового етапу падіння довіри народу до державних структур та системи влади.

Модель демократії доби В. Ющенка можна схарактеризувати такими особливостями:

1. Хаос виконавчої влади (конфлікт між Адміністрацією Президента та Кабінетом Міністрів).
2. Постреволюційний синдром.
3. Завищені очікування від нової влади та як результат – деякою мірою гіпертрофоване розчарування процесом демократизації Держави.
4. Політичні переслідування опонентів влади. Особливо на початку періоду правління нової влади.

Початок каденції Президента Віктора Януковича характерний частковим поверненням до моделі “керованої” демократії. Такий стан речей пояснюється різними факторами. Основні – це економічний та політичний. Глобальна світова економічна криза та економічна криза в Україні, що почалась за нею, низький рівень життя тощо – це один бік проблеми. Інший – недовіра та страх влади загубити владу. Недовіра до електоральних потреб суспільства – це інший бік проблеми.

Модель демократії доби Януковича має такі особливості:

1. Концентрація влади.
2. Процес партійного будівництва (провладної Партії регіонів).
3. Утомленість суспільства від політичних перетворень (та відповідна пасивність громадян), але при цьому – висока заполітизованість та зацікавленість політичними процесами у Державі.
4. Уже знайомі політичні переслідування опонентів влади.

Але проблема є в тому, що рівень лібералізації суспільства на початку каденції Януковича та такий же рівень першої каденції Кучми порівнювати просто

неможливо. Моделі “керованої” демократії 2010-2011 рр. характерні такі риси ліберального суспільства, як свобода слова, плюралізм, політична досвідченість громадян, та зацікавленість у політичних процесах.

У такій ситуації можливі три подальші варіанти розвитку подій:

- 1) поновлення революційних настроїв, масові акції протесту;
- 2) зниження темпів концентрації влади, та навіть деяка деконцентрація;
- 3) “тоталітаризація”, або подальша авторитаризація влади.

Таким чином проблема сучасного українського суспільства в тому, що, з одного боку, існують значні очікування свободи, але з іншого – існує потреба в авторитарній владі (“Великому Браті”, “сильній руці”). Частково це обумовлено певними економічними очікуваннями громадян – очікування рівня життя.

Характерним для релевантної моделі демократії сучасної України є таке:

– сильна виконавча влада здатна вирішувати короткострокові та середньострокові проблеми;

– свобода та плюралізм.

У широкому сенсі релевантна модель демократії – це така, що найбільшою мірою відповідає очікуванням суспільства. Для сучасної України – це скоріше поєднання декількох варіацій народовладдя. Тобто існуюча традиція ідентитарного світосприйняття суспільства корелюється та поступово трансформується під впливом лібералізації українського політичного простору. Політичні групи змушені жорстко конкурувати під впливом дестабілізованого стану суспільства, що призводить до політичної невпевненості у стабільності електоральних уподобань соціуму. Конкуренція природно наближена до відносно відкритого стану, але сам політикум, не цілеспрямовано – в якості самозахисту намагається нівелювати це. Ментально-ідентитарна вимога суспільства концентрації влади в “сильній руці” знаходиться в тимчасовому симбіозі з ліберальним сприйняттям соціальних процесів, таким чином створюючи еволюційний вектор трансформації суспільства в бік форми народовладдя, наближеного до поліархії.

Як висновки проведеного дослідження слід зазначити, що з точки зору українських реалій не можна говорити про існуючі в державі передумови запровадження найбільш прогресивної форми реалізації народовладдя – поліархії. На наш погляд, до цього стану українське суспільство має підійти еволюційно через поєднання моделей “керованої”, “ліберальної” та “партіципаторної” демократії – адже саме через координоване владою запровадження на державному рівні принципів широкої участі громадян у виборчому процесі та процесах прийняття політичних рішень, участі народу в безпосередньо державному управлінні сформується передумови поліархії – політична самосвідомість громадян та політична структуризація суспільства, відкритість влади, плюралізм і консенсусність у вирішенні проблем стратегічного розвитку держави.

Література:

1. Конституція України // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.

2. Мировой порядок, основанный на демократии и правах человека // Бюлетень ЮНЕСКО апрель – июнь 2004 р. – Режим доступу : <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001354/135442r.pdf>.

3. Основи демократії : Підручник для студентів вищ. навч. закладів / за заг. ред. А. Колодій ; М-во освіти і науки України ; Ін-т вищої освіти АПН України ; Укр.-канад. проект “Демократична освіта”. – К. : Ай Бі, 2009. – 684 с.

4. Радченко О. В. Влада і вибори: інституційна взаємодія в демократичному суспільстві : [монографія] / О. В. Радченко. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2006. – 244 с.

5. Юрій М. Ф. Політологія : навч. посіб. / М. Ф. Юрій. – К. : Дакор, 2006 – 416 с.

Надійшла до редколегії 01.12.2011 р.

УДК 351:354:342.518:328.18

В. В. КРЕЙДЕНКО

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОЗПОДІЛУ УПРАВЛІНСЬКИХ ФУНКЦІЙ МІЖ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ ТА КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ (1996 – 2004 рр.)

Проаналізовано конституційні норми щодо основних механізмів розподілу управлінських функцій між Президентом України та Кабінетом Міністрів України у 1996 – 2004 рр. та виявлено їх недоліки. Розглянуто політичні можливості та правові підстави для уточнення й зміни окремих механізмів взаємодії між Президентом України та Урядом України.

Ключові слова: порівняльний аналіз, повноваження, управлінські функції, державне управління, Президент України, Кабінет Міністрів України, державна політика.

Application of mehanizmv konstitucijni seeding on rozpodilu upravlins kih funkcij between the President of Ukraine Kabinetom of Ministers of Ukraine u 1996-2004 pp. the viavleno their nedoliki. The political possibilities that are legal for utocnena ND changes separate work mehanizmv between the President of Ukraine Uradom Ukraine.

Key words: administrative powers, functions, public administration, President of Ukraine, Cabinet of Ministers of Ukraine, state policy.

Розподіл управлінських функцій завжди був і буде однією з фундаментальних ознак демократичної політичної системи. Тому побудова ефективної моделі управління в Україні має бути не самоціллю для вищих органів державної влади, а лише механізмом реалізації суспільних потреб. Стрижень владної управлінської моделі закладається Основним Законом, в якому визначаються повноваження, розподіл управлінських функцій, порядок формування та механізму взаємодії вищих